

УПЛЇВ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА НА ЛИТЕРАТУРНЕ ДІЛО МИХАЙЛА КОВАЧА*

Абстракт: На литературне діло Михайла Ковача значно уплївовали класики української літератури. Ковач читал діла велїх авторох, гоч не вше бул свидоми о літературних конвенційох творох хтори читал. Гуторел же найволел читац тих писательох хторих могол розумиц и хтори му були блїзки по животним и літературним искустве. Василь Стефаник єден з тих писательох хтори значно уплївовали на літературне діло Михайла Ковача, а у тей роботі ше анализує праве його уплїв на прозу Михайла Ковача. Простор валала, селянска душа и чежки живот селянох гевто цо найбаржей повязує діло тих двох писательох.

Ключни слова: Василь Стефаник, Михайло Ковач, валал, жем, селянс.

На Михайла Ковача значно уплївовали класики української літератури. Ковач читал діла велїх авторох, гоч не вше бул теорійно свидоми о літературних конвенційох творох хтори пречитал. Гуторел же найволел читац тих авторох хторих могол розумиц и почувствовац, и тих хтори му були блїзки по животним и літературним искустве. Вон предлужує традицію українских писательох, але є не писатель епигон, бо шицко цо превжал од других писательох присподобел так же би го Руснаци на долней жеми могли розумиц. То значи же мотиви и теми хтори обрабял у своїх ділох, а на хтори уплївовали други писателе, прилагодзел гу животному искуству своїм сонародніком на тих просторох.

Василь Семенович Стефаник українски писатель революційно-демократичного напряму, єден з найвизначнейших писательох соціально-психологічної новели у дореволюційней української літератури. Вон єден з україн-

* Стата фазни резултат роботи на проєкту „Дискурси маїнских језика, књижевности и култура у југоисточној и средњој Европи“ ч. 178017, котри финансијно потримує Министерство просвити, науки и технолојиногo развоју Републики Сербіи.

ських письменників хтори значно уплівовали на Михайла Ковача. Стефаник ше народзел 14. мая 1871. року у Русове, у Україні. Школовал ше у родним месце, потим у Снятині. Одмалючка чувствовал же учителе и пански дзеци вишмейовали и поніжовали селянски дзеци, та и то вироятно познейше уплівовало на його твори. По законченю основней школи уписал ше до польскей гимназиї у Коломиї. Як гимназиялец почал читац уметніцку литературу, твори Тараса Шевченка, Панаса Мирного, Марка Вовчка, Юрия Федьковича, Николая Чернишевского, Николая Некрасова, Глеба Успенского. Уж теди почал писац своєю перши твори. Тиж так, теди ше упознал зоз социялистичну литературу и ділами Маркса и Енгелса.

Як школяр Коломийскей гимназиї, Стефаник ведно з другима заинтересованима и обдарованима школярами, организуе таємни кружок. Спочатку ше члени кружка занімали зоз самообразованием, а познейше почали виступац з рефератами у читальнях, а тиж так и организовац нови читальні. Пре таку діялносц, Стефаника ведно з другима школярами, виключую з Коломийскей гимназиї. После того Стефаникови ше, ведно з його товаришом, будучим письменом Мартовичом, удало уписац ше до седмей класи Дрогобицкей гимназиї. Ту ше вон озбільнейше упознава зоз социялистичними идеями (Рамач/Чакан, 1973: 188).

Перши новели Василя Стефаника друковани у новинох *Праця* (1897), а два роки потим виходзи му перша збирка новелох *Белава кніжочка*. Неодлуга у Львові виходза ище його два збирки новелох *Камени криж* (1900) и *Драїа* (1901). 1905. року у Львові виходзи штварта збирка Стефаникових новелох под назву *Мойо слово*, а у Петербургу перше подполне видане шицких його творох (на українским язичу) з назву *Приїоведки*. Його новели ше прекладаю и на польски, чески, французки, немецки и други язичи.

Стефаник активно участвовал у дружтвеним живоце, заступал селянох у судзе, порційних управах. Прето еден час меней писал, та ше аж 1916. року зявюю його новели *Дзецинска і правда* и *Мария*, котри указую барз чежки стан народу под час першей шветовой войны.

Стефаник ше 1936. року чежко похорел, а 7. децембра истого року, у 65. року живота, умар.

Уж у перших новелох Стефаник ше указал як вельки майстор художного слова, талантовани письмен реалист; указал ше як новатор у способе ошветльованя чежких обставинох заходноукраїнского селянства (исте: 189).

Максим Горки гварел же Стефаник писал „кратко, силно и страшно”. Вон у кратких новелох знал виповесц вельки животни правди.

„... Ковач зоз своїм поетским реализмом по поетики найблізши українским новелистом з початку ХХ вику, меней Франкови а вецей Васильови

Стефаникови (и тотя релация вимага окрему поровнюючу студию).”(Тамаш, 2009, 76).

У тей роботі представим єдну часц Стефаникового упліву на Ковача. Понеже нет студия о релациї тих двох писательох, окрем напрямкох у кніж-ки *Єванґелиста Михайло Ковач* Юлиана Тамаша, як основу за дальше вигле-доване сом хасновала и *Чиїтанку за III класу гимназиї* Юлиана Рамача, Мар-риї и Евгения Чакана. Окрем жридлових Стефаникових новелох на україн-ским язичу, хасновала сом и кніжку *Вибрани ірїйоведки* Василя Стефаника (*Василь Сїефаник, Избране ірїче*). До ней позберани трицец шейсц Сте-фаниково новели хтори Стеван Константинович преложел на сербски язич.

Швет у Стефаникових приповедкох то швет валала, а так и у Ковачових приповедкох. До того швета уткани трагични судьби селянох, їх вязаносц за жем и родне место, чежки живот, часто то и борба за лепши живот, але и нерозумене оцох и дзецох. Шицко тото одредзело Ковача як приповедача, на тим ше фундаментує велька часц його поетики и тематика хтору обрабял у своїх приповедкох.

Новела *Камени криж* барз важна за поцаговане паралели и толковане упліву Стефаника на Ковача. На основи тей новели мож указац же праве Василь Стефаник значно одредзел Ковача як писателя.

Главна подоба у новели *Камени криж* Иван Дїдух, старик, селян хтори барз вязани за жем и валал у хторим є народзени. Ма свою жем, своєю польо на верх берега, та ведно з коньом кажди дзень цага коч на тот брег. Од цаган-ня є преламани у боку, ходзи схилени, а на драги по верх берега случує ше же му ше церень задзеє до талпи. Вон не винїма церень, церпи го и идзе далей гу верху, на своєю польо, свою жем. Интересантне толковане поняца церень: „1. Церень упутює на поняце препреченя, чежкосци и вонкашней одбрани, та на основи того на мучни и нелагодни приступ. 2. У семитских и християнских преданьох церень упутює на необробену дзиву жем, та ше ю прето означує як черньовиту жем.”(Gerbran/Ševalije, 2013: 989).

Иван Дїдух обрабя жем хтору нїхто скорей нього не обрабял. То барз чежка и вичерпуюца работа, але вон витирвали, бо є барз вязани за тоту жем на хторей жич одмалючка. Иваново синове и жена сцу пойсц жиц до Канади, думая же там найду лепши живот и щесце. А Иванови без огляду на тото же му ту чежки живот, ту його простор щесца, ту є медзи своїма и на своїм. Ясно видно же ше оец и синове не розумя, але оец попущує, та и вон пойдзе до Канади. За нього то не одход до лепшого живота, але неиз-весносц, а за душу шмерц. Прето себе и поставел камени криж на своїм полю на верх берега, як символ же з одходом до непознатого – умеря. У тей новели приказани барз вельки животни правди: чежке положене селяна, параста хтори муши барз вельо робиц, цали живот му барз чежки. Приказана вяза-

носоц селяна за жем хтору обрабя и на хторей жие и символичне умеране пре одход до Канади. Тиж так, приказане и нескладане родичох, точнейше оцох и дзецох. Вше присутне нерозумене и нескладане медзи людзми розличних генераційох, а ту воно виволане пре иншаке дожице простора щесца. За оцох то родне место, їх жем, а за синых то непознати и далеки швет.

Подоби у новели не маю інтелектуализовани нукашні швет. Вони обични, едноставни селяне. Не маю глібшу психологічну мотивацію, але ше індивідуалізую по судьби, у одлучуючих хвилькох у живоце и по способу живота. Репрезенти су шицких селянох, таких Дідухох було вельо у тот час. На тот способ и Ковач будує подоби у своїх приповедкох.

Мож заключиц же Ковачово повойново приповедки настали на основі новели *Камени криж*. Ковачово повойново приповедки мож подзеліц на два круги приповедкох: о човековой борби за лепши живот и о зраженю „оцох и дзецох”. Приповедки хтори до центру уваги кладу човекову борбу за лепши живот, а у хторих ясно видно вязаносц параста, Руснака, за жем на хторей є народзени то *Вона єдина* и *Лядова хмара*.

Приповедка *Вона єдина* настала под директним уплівом Стефаниковой приповедки *Камени криж*. Главна подоба Яков Стокласка, селян зоз Руско-го Керестура. Пре чежки живот и туньшу жем у Славонії, муши ше з фамелию одселіц там, до цудзого краю. Цудзи край за шицких Руснацох хтори ше селя зоз места у хторим ше народзели до даєдного другого места дзе нет Руснацох, та тото место, т. є. валал, не чувствую як свойо. Потресна слика його одпитованя од жеми, дзе видно же ше у тей хвильки скаржи и предруцує ей: „*О, кельо ши нас намножела и йозбивала на іромагу, а йіераз не маш каждому дац – єсц... Нацо ши нас намножела кед нас кармиц не можеш?*” Гніва ше на жем и гвари: „*Жем чує, вона мац. Вона нам шицким мац.*” З нього заш лем вибива любов гу тей жеми: „*бо вона мац наша, не може без нас. Зажада ше нас, збера заш гу себе, врацаме ше одкадз зме йршили*”. У Яковови помишани чувства, но, любов гу жеми моцнейша, а гніванє на ню хвилькове. Муши ю охабиц пре ей терашню неплодносц. Гніва ше, бо муши пойсц: „*Я би йіак любел не исц далєко од месїа дзе сом збачел йіершу хмарку на небе.*” Одпитал ше од жеми, та рушел зоз жену и троїма дзецми до Славонії. Яков през драгу дума на будучносц, на тото цо там купели, а Маря, його жена, на прешлосц и гевто цо мали. Нову хижу ушорели як гевту у родним месце же би и ту мали руску хижу. Яков носталгію од себе дрилял так же вельо робел, та не мал часу жаловац, а Маря була нещєслїва. Но, гоч вельо робел, заш лем мож обачиц пременуку у Якововим справованю: „*Лем на йіольо кед виходзел – як да ше менял. Ходзел йіо нїм як йіо церкви, цихо, йіомали, ровномірно. На нїм – зачудо – не йіонаїлял, нїгда...*” З того видно яке Яковово одношенє гу новей жеми. Кед по новей жеми ходзел

як у церкви, значи же бул стримани, але же почитовал жем. И Яковови и Марї у цудзим валале дом лем у обисцу, у їх рускей хижи, а уж кед кроча на улїцу, не чувствуую ше як на своїм. Гоч жем першей ешенї добре родзела, случело ше им нещесце з наймладшим дзецком. Похорело ше и умарло. Марї з тим подполно одвжате щесце и так гутори Яковови: „Поля ци даю йлог, будзеш газда, а тйвой власни йлог...Вон ци одїагне еден йо еден. Мирончок йочал...а вец може и Дюри и Иринка. А вец йойдзем за нїма и я, а ти шедз на ней, газдуй!” Маря з тим гутори же ше не требало селїц до цудзого краю, бо ту шицки поумераю од жалю. Марю за нови край вяже лем синов гроб, а цошка ей гуторело: „Не жалосц ше, мила, не жалосц...Видзиш, вшадзи вона, мац наша єдина.”

Стефаник у своїх новелох представя лем одредзени, ключни односно одлучуюци хвильки у людских животох, а охабя же би читаче додумали цо ше после тих хвилькох збуло. Так написана и новела *Камени криж* дзе приказана вязаносц за жем, одпитованє од валалчанох и од ней, як и символичне хованє. Не знаме цо ше случело по одходу до цудзей жеми и яки живот там дочекал Ивана Дїдуха и його фамелию. Вязаносц за жем Стефаник представел реално, без скриваня правди о чежкей и вичерпуюцей роботы на полю. Дїдуха робота на полю вичерпала, польо го преламало, та ходзи схилени, рано му чежко стануц пре його витрапени косци, але шицко тото церпи, бо любов гу жеми моцнейша од того церпеня. Вон тиж, як и Яков, свидоми же тота жем не може накармиц телїх людзох. Обидвومه шицко попредали же би оможлївели одход за лепшим животом до цудзого краю. З уж наведзених прикладах Яковового одпитованя од жеми, видно же тот момент и вязаносц за жем Ковач приказал вельо емотивнейше. Стефаник не таки емотивни, вон вше читачом сообщує правду таку яка є, та гоч є, а така є найчастейше, барз сурова.

Дїдухово одпитованє од жеми представя зоз символичним каменим крижом хтори Дїдух поставя себе и своєй жени. Мена синов Дїдух не написал на тот памятник, бо тота жем уж не будзе їх. Стефаников старик зоз одходом символично умера. Ту ше новела и закончує, як кед би живота по одходу анї не було.

Крижик присутни и у Ковачовой приповедки *Вона єдина*, такой першей ешенї кед Яковови и Марї умар син. Вон єдине од їх троїх дзедоцх хторе на одходзе з родного краю плакало, а у новим краю го пошвидко дочекала шмерц. Яков направел крижик синови. При Ковачови ше шмерц дословно случує, не лем символично. Маря осудзує мужа за шмерц сина, а Дюри роздумує о шмерци свойого брацка: „А за Мирончом му не мало цо буц жаль – аж му и завидзел же тїраз Мирончок тїаки швейточносци дожил и їодзен ше прїейвориц до хмарки, тїа лїтїац йонад комини и лєси. А може аж

и йонаг бабову хижу у Керестуре іогзен лєшац.” У тим роздумованю символика, бо хмари вше представляю Божу присутносц, а у Дюриковим споминаню Керестура з хторого пошли, видно же памета гевтот стари край.

Яков у новим краю почина роздумовац о тим же би було крашне кед би ше даєдни керестурски фамелиї преселели до того валалу гу нїм, та би и свою церквочку могли подзвигнуц. Ту з нього виходзи гевто християнске, а обичайна вира характеристична за велї Ковачово, як и Стефаниково подоба. Дїдух, понеже предал шицку жем, бої ше же го Бог будзе осудзовац прето. Вон вери до Бога, але до церкви ходзи раз рочне. Но, же є християн видно и по тим же себе поставел криж, а на одходзе гварел приятельом же док умре, най даю на парастос. Яковова вира виходзи з нього аж после одредзеного часу препровадзеного у цудзини, кед роздумує о тим же би могли подзвигнуц свою церкву.

Дїдух и Стокласка представнїки селянох, то могол буц и гоч хтори други параст хтори пре чежки живот мушел шицко попредац и пойсц гледац щесце у цудзини. То представя репрезентативносц характерох, цо єдно зоз седем началох Ковачовой историйней поетики.

Приповедка у хторей представена моцна вяза Руснака за жем то *Лядова хмара*. Главна подоба у тей приповедки Янко Ходак, художни селян, однедавна оженети з Ганю. Янкова вязаносц за жем директно представена у його диялогу зоз супругу, кед гвари: *„Знаш, якошик и шюша йриїека и шюша шю жем и шюш йах узрешюо житїа, йомишани зос йахом йїїїня, куколю и косайки, шицко ми шю якошик свойо, блїзке... Так думам же воно мойо и нїчиїо вецей, же розлука з йїим шицким шю би була исїючасно и моя шмерц.”* Гоч яки му живот чежки, вон не одустава од своєї жеми, та анї теди кед му ше указала нагода робиц за другого и заробиц вецей и гвари же слуга не сце буц: *„Там шїреба кажди дзень буц акураїїни, шам шїреба душу свою йредац, шам шїреба буц йоїубени человек кед сцеш же би ши меней робел, а вецей зарабял.”* При Стефаникови Єврес и Поляци вихасновую селянох, а при Ковачови Мадяре. Анї єден анї други писатель ше не бори процив того и не намага ше пременїц таки стан, але у тей приповедки на месце дзе спомина мадярски уплїв, видно же сце змоцнїц националну свідомосц при читачох. То хвилька кед Ковач бешедує з Янкових устох: *„Там шїреба йредац мено и виру и чловечносц, знаш? Я би мушел буц Янош и не Янко.”* Од оца Янко достал жем и винїцу, але не на таким добрим месце на яким поля маєтнейших валалчанох. Тот факт мож поровнац зоз местом на хторим ше находзи Дїдухово польо, бо воно на найгоршим месце коло валала, на верх брега. Прето жито на польох художних познейше дозревало. Богатши уж покошели свойо жито, а тоти художнейши ище не, та ше уж бали од каменцу хтори би, кед би пришол, знїшел їх труд. През описованє места на хторим ше на-

ходза поля богатих и худобних, приказани и социјални стан, односно же обични селяне на нїзшим положеню у одношеню на богатих и прето ше зна случиц же худобнейши настрадаю. Тото ше случує и Янкови, бо пришол каменєц и зніщел поля худобним. „Збунєни йойайрунки, недойоведзени слова, жеїнанє, їнів, їа и лаце на рахунок коїошик невидимоїо, хїтори, ниа, лем цо не висийал на нїх свой жовч, були єдинє йроцивсїавяне йїому цо ше зос їоїїу хмару, зос їїим виїїром на нїх дзвїало и цо їм у їїим чаше їрожело.” Янков гнїв представля гнїв шицких валачанох: „Уж ме забило! Видзиш їам їєвїїо їасмо як ше сїуцело? Воно ме забило!” Гнїва ше и лає Бога, гевто цо не може видзиц, а цо йому и другим парастом зніщело роботу и на одредзени способ загрожело єгзистенцию: „Вжал ши од їєвїїих цо не маю и дал їєвїїим цо маю... Так и їїреба, най ше зна шор: жобрак ма осїїац жобраком, а газда газдом.”

Стефаник, як уж спомнута, у своїх новелох дава одлучуюци хвильки у живоце, але не и гевто цо ше по їх одвиваню случує. Ковач дава и одлучуюци хвильки, але и голем єдну часц гевтого цо ше потим случело. Так и у приповедки *Лядова хмара*. То мож указац на прикладу Ганьового роздумованя о старим краю: „Вона знала лем єдно: же би єї було красше жиц у месце одкадз ше їїу до Бачинцох одала.” Ганя ту иста гевта Маря з приповедки *Вона єдина*, обидва не можу прилапиц же вецей не жию у родним месце. Обидва ше спокійно чувствую лем дома, по хвильку док не виду з обисца. Ганя лем у посцелї з Янком чувствовала мир.

Приповедки *Вона єдина* и *Лядова хмара* настали под директним уплївом Стефаниковой новели *Камени криж*. У першей ту спомнутей Ковачовей приповедки присутни так повесц шицки мотиви хтори и Стефаник обробел: вязаносц за жем, борба за лепши живот и одход до цудзого краю, з тим же у Стефаниковой новели не познате яки живот после одходу, а Ковач и тото обробел. У другей приповедки присутни лем мотив вязаносци за жем, цо не значи же вона ма меншу уметнїцку вредносц. Любов гу жеми моцнейша од гнїву и скарженя на природу.

Зраженє оцох и синох присутне у Стефаниковим *Каменим крижу*. Представене є як зраженє интересох двох генерацийох, оца хтори вязани за жем на хторей жил од народзєня и сином хторим ше видзи же лепши живот пренаїду у цудзей жеми. У новели ше директне зраженє не случує, оцови важнейше жаданє синох як його власне, гоч себе символично похова поставяюци камени криж на своїю полью.

У повойнових Ковачових приповедкох и круг приповедкох о зраженю „оцох и дзецох”. У Стефаниковой новели *Камени криж* присутне нескладанє медзи оцом и синами, зражени їх интереси. Оцова любов пристала гу сином, та цала фамелия пошла до цудзей жеми. Оцєц себе символично поховал пре

любов гу сином. Понеже Ковача интересує и цо ше збува после одлучуючих хвилькох у живоце, вон як кед би додумал цо ше случело по одходу до Канади и яки живот их чекал у цудзини. Зражене оцох и дзєцох ше у Ковачових приповедкох случує уж кед одлучуюци хвильки закончени, та мож видзиц їх пошлїдки. Зражене медзи нїма настава пре генераційни розлики, иншаке похопене швета, але и гевто цо Ковачови найчежше прилапиц – слабше чувство припадносци дзєцох гу свойому народу, жеми, односно месту дзе су народзени, а ведно з тим и гу традиції и култури. Так при Дїдухових синоп, так и у Ковачових приповедкох о зраженю „оцох и дзєцох”. У одношеню на Стефаника, Ковач розробел и причини за одлуки дзєцох и указал пошлїдки тих причинох. На таки способ дал рижни можлїви вариянти. Єст вецей приповедки у хторих Ковач обробел тоту тематику, а за поровноване сом видвоєла шлїдуюци: *Розходзєня*, *Миколов швейїочни дзєнь*, *Празне інізго* и *Добри живойї*. Тим приповедком заєднїцке же дзєци не мали чувство припадносци гу народу и жеми на хторей ше народзели, а вибрали себе пари хтори не по дзеки їх оцом и то причина пре хтору ше зражую. Дзєци не вше мушели пойсц до цудзого краю, досц було же вибрали пару цудзей вири, та уж тото була основа за непорозумєне медзи генерациями.

У приповедки *Розходзєня* деда Мишка ше зоз сином зражує пре два причини, прето же син Янко не сце обрабяц жем, и пре невесту. Оцєц гвари: „*Так ци и їрєба, дураку, кед ши дозволєл синови сїавац за робоїнїка на шїїєрки, а не же би ше жеми їримал.*” Син не ценї оцову жем и видзи ше му же годзен вецей заробиц кед будзе роботнїк. Оцєц незадовольни и пре жену яку себе вибрал Янко. Не досц му тото, але ше му и дзивка одселєла до цудзого швета до Славонїї, „*а їоїш їу Янко їривєдол їлачлїву Ілю до обисца, себе на карк, а їому, Михалови, на їєрху*”. Пре невесту ше, обидвоєме пияни, барз повадзєли. Тота звада була одлучуюца. Янко после нєй знал же преда жем и пойдзе до Америки на єден час, а жени будзе посилац пенєж. З чином предаваня жеми указане непочитованє оцовой роботи з хтору обезпечєл тоту жем.

Символичне Михалово припатранє на диждж и воду хтора чече, прелїва ше преїг ярчку и чече далєй. Вода нєше денєчко хторе вон вистругал ище док му жена була жива. Хасновали го вельо роки, а невеста кед пришла, вируцєла го и тєраз го вода нєше з обисца: „*...гаргзе зайнє, хїа ше гу краю, як кед би ше однїмало. Та однїманє не їомаїа.*”

Тото денєчко символїзує старих, оца и мацєр, а невеста го вируцєла и зоз тим символїчно указане же праве з тоту невесту обисцє вецей не гевто цо було пред єй приходом. За тим стої синова одлука же ю вежнє себе за жену. Тиж так, з тим приказанє и же младосц надвладєла старосц, же будзе так як млади сцу, а нє як родичи думаю же би за нїх було найлєпше. Так и

було, Янко одлучел пойсц до Америки и там и остал. Иля остала сама зоз сином хтори нігда не упознал свойого оца. Михал пошел жиц гу дзивки до Славонії, а там ше „*дзеци йокус шмеяли зоз дідовоїо мойаня на цудзим язичу.*” То шведочене сезованя єдней фамелиї, язика и народа.

У приповедки *Миколов швейчочни дзень* ше оец, Микола, зражує зоз дзивку пре єй мужа, односно свойого жеца. Приповедка почина з описом звичайней недзелі у кождим руским газдовским обисцу. Хлопи попивкую паленку, розпатраю цо у обисцу поробене през тидзень, жени варя, даваю хлопом дробни динари до дзвончка и хлопи одходза до церкви.

„*Так робел Миколов оец, йаак и Микола робел док бул, як ше ївари, у моци, док бул вон газда у обисцу. А як сїара одумарла, а вон дзивки йойрисїановял, йо цалком иншак.*” З того видно же його дзивки не почитую обичаї своїх родичох и же Микола вещей не газда у своїм обисцу. Тота недзеля иншака. Микола розчаровани же му жец Серб хтори, як ше йому видзи, лем патри же би цо лепше єдол, а цо меней робел. Кед би шицко було так як вон думал же будзе, кед би ше му дзивка одала за Руснака, тераз би ше рихтали до Шиду на Кирбай, а так Микола сам у пиньвици шедзи, пис и мучи ше. „*Вон уж длуїи час анї з друїима не йрийоведа лем зоз собу. Ба, не лем зос собу. Бешедує ище зоз краву и зос шаркасїим сїарим Бундашом.*” Животинї Миколови тераз векши приятеле як власна дзивка цо жиє з мужем ту, у його обисцу. Псови бешедує о шицких своїх бригох и о здогадованю на родичох. Памета як му мац гуторела: „...*Ви ше, дзвичайша, нїяк не одавайце за Шокоцох, йоч будзеце шиви йлєсц, а ти, Миколо, кед ше не ожєнїш з Рускиню, йа це йреклєєм – у їробе ше обрацим и – йреклєєм!*” Миколу болї же його дзивка не одата за Руснака, але тот боль уж переходзи до гнїву, та гутори псови: „*Ти и йвоя мац лєйши од мойоїо оца, бо свойо шїрмаце, и од исїих моїх дзिवкох сце лєйши, бо знаце цо сце.*” У тим монологу, гоч за нго то диялог, бо бешедує зоз псом, Микола виповедол вельки боль. Вон чувствує же його дзивка не ценї анї свой народ, анї його, свойого оца. На одредзени способ вон ю тераз ненавидзи и прето осудзує аж и себе, бо, прави християн не осудзує и не мержи других: „*Но я дакеди бул христїян, бул человек, як ше ївари, а йтераз, цо сом? Бидло як и ти и йоїша Жуя. Кед йрецираз задзвонї, людзе иду до церкви, а ми йу на йажичи йашеме...вилєїуєме ше, йоносуєме ше єдно друїому...*”

Микола практично вигнати з обисца. Там госцина, а дзивка ше за нго ганьби, та му не да же би бул медзи госцами. Вон то так доживує: „...*Мєсїа у обисцу не мам. Нєшка швейчо, а я на ярку шедзим и зос йсами бешедуєм*” Микола, тераз уж одшмелєни од палєнки, одлучел же пойдзе дому на госцину, а кед з псом и краву дошел гу капурки:

Пес не гварел ніч, але гварела його дзивка Веруна кед му отверала капурку же би крава вошла: „Госци. Якишик ѝанове з Бачкей...А ви – же бисце ше ѝам не хїали гу нам до хижи. Не сцем же би вас видзели ѝакоїо як жобрака, оброснуїоїо, у ѝандрох!” Непочитоване Веруни гу оцови окреме указане у хвильки у хторей ше гутори же вона отворела капурку крави, а не оцови. Вона з тим указала не лем же ше ганьби за оца, але же го на одредзени способ и ненавидзи: „Прешол ѝо, айо, час кед ше я вас бала и кед сом вас слухала, а ѝераз маце ви мне слухац.” Таке Верунково справоване го ище баржей розгнївало, та на силу вошел до обисца, чувствовал ше як жобрак кед жобра, а ніч не достане и ище го людзе и одплаша од себе. Миколов єдини приятель остал пес Бундаш. През його споведане псови, зваду зоз дзивку и жецом и хвильку кед го вони вигнали з обисца приказане його церпенє и вельки боль у души. Найчежша хвилька то зраженє з дзивку хторе приказане на брутални способ, писатель сцел цо виродостойнейше тото приказац. Дзивка зрадзела оца, а младосц заш надвладала старосц хтора остала сама, уквилена и у болю. За Стефаниково подоби характеристичне же його подоби часто церпя, маю вельки бриги у живоце. То найчастейше пре войну и худобство хторе загрожує їх егзистенцію. Ковач не идзе по тоту крайносц же його подоби на гранїци егзистенції, але його подоби часто, праве як и у тей приповедки, церпя пре уквильоване своїх дзецох и боль настава пре зраженє з нїма.

У приповедки *Празне їнїздо* не случує ше директне зраженє медзи оцом и дзецми, але одлуки дзецох же буду жиц у цудзим краю, у оцови виволую церпенє, боль и смуток.

Дїдо Денчи Дротар остал гдовец, син му умар, а дзивки ше попристановяли и жиу у Славонїї. Вон ше знова оженєл, але є нещєслїви. Чежко му було пойсц зоз свойого обисца до обисца другей жени. Там чувствує самоту. З тим тиж указана вязаносц чловека за свойо, за место дзе препровадзел найвєцей роки свойого живота и гоч ше обставини пременя, чежко ше звикнуц на цалком нове.

„Чудо єдно як му уж гаскельо роки ѝоїї швейї завадза. Найволї буц сам. Смуїно му самому, а заш лєм найволї буц сам зоз своїм смуїком.” Не жие вєцей нї зоз ким од наймилших и найблїзших, а гоч ше и оженєл, осамени є. Гвари же то не весели и складни мир у обисцу, але же тот мир смутни, бо кажде у своїх думках. Пре тоту осаменосц дїдо Денчи вельо роздумує, а найвєцей о дзецох. Велька символика у празним гнїзду ластовки на хторе ше припатра. Тото гнїздо вон поровнує зоз власну судьбу. Дїдо так роздумує: „Дзеци вирости, достїали кригла и – їуя, вєцей врацаня до сїяроїо їнїзда неї. И чи ѝо им не жалє лєм ѝак охабиц власне їнїздо и одходзиц до цудзоїо швейїа?” Чежко му же є сам, чувствує ше як кед би бул мертви пре тоту

осаменосц. З того видно и дідову вязаносц за родни край и жаль же дзеци то не так чувствую як свойо. То причина його церпеня.

Стефаниково подоби ше часто зочую зоз шмерцу – або ю доволую, або им дахто зоз фамеліі умера. То не таки части мотив при Ковачови, але у тей приповедки ше зявює. Дідо Дротар ше бої од шмерци, „бо кед вон завре очи, ніхїо о нїм гзень – два анї не дихне”. Бої ше же шицки по його шмерци забуду на ньго, а роздуме и о тим цо би було кед би му син не умар. Шмерц жени и дзецка тиж цошка прецо вон церпи. Бул чесни и шпоровни человек, створел обисце, а вец як кед би му дзеци на того шицко гварели же им його труд не потребни. Так ше му видзело же дзеци вообщє не ценя гевто цо вон створел.

Женїдба по други раз и одход до нового обисца за ньго представя одход до цудзого краю и чежко му розисц ше зоз старим обисцом. У новим обисцу себе пошвидко справел труну и крижик. У тим исто символика. З одходом зоз свойого обисца бул вше блїжей при шмерци. Тиж так, барз го трапело же му дзивки поодавани у цудзини. Єдину радосц до живота му унесла унука Павлінка кед пришла до ньго служиц. Дідо одлучел же ше зоз ню враци до Славоніі и же нагвари єй родичох най приду шицки ведно до ньго жиц. Драга до цудзини го одведла просто до шмерци. Труна и крижик як кед би були перше нагадованє, символ шмерци, а драга до цудзини, драга на гевтот швет. Абсурд характеристични за Стефаниково твори, а абсурд ше у тей Ковачовой приповедки зявює праве на месце кед дідо лем цо не сцигол гу своей дзивки. Пред самим местом до хторого ишли, прегажел го гайзібан, а поховали го у цудзим месце, цудзей труни, на цудзим теметове. То наисце абсурд кед познати факт же себе сам справел труну и крижик же би бул поховани на теметове у месце у хторим жил. „Остїал у цудзим швецє сам.”

У приповедки *Празне їнізго* мож препознац вельки Стефаников уплїв. Одход зоз свойого обисца, зочованє зоз шмерцу наймилших, зраженє з дзецми пре їх одход до цудзини, а хтори и оца тих дзецох одведол до шмерци. Ту и рихтанє труни и крижика пре одход зоз свойого обисца. Шицки тоти мотиви присутни и у *Каменим крижю* Василя Стефаника. А, насампредз, то щира и чесна душа селяна хтори церпи.

Ище єдна приповедка з кругу Ковачових приповедкох о зраженю „оцох и дзецох”, а на хтору уплївовал Стефаник то *Добри живойї*. У тей приповедки слово о фамеліі Михала Барни хтора ше преселєла до славонского валалу и там були єдина руска фамелія. З тоту приповедку Ковач як кед би додумал єдну верзию можлївого законченя спомнутей Стефаниковой новели. И ту присутни одход до цудзого краю хтори зоз собу ноши шмерц єдногo члена фамеліі, дзецка.

Дія ше случує у чужим войновим чаше, шицки жию у страху, хлопи одходза до войска, а жени ше модля же би хлопи пережили. Старши син з Барновой фамелиї уж у войны. Младши, осемнацрочни Дюра ше „лаши” на тих цо одходза войовац. За нього одход до войны доказ же є одроснути хлоп и причина пре хтору би други за нїм плакали, а то би ше му пачело. И вон би сцел войовац и буц герой. То абсурд, хтори, як сом спомла, не таки части у Ковачових приповедкох, але при Стефаникови абсурди части, та и тото уплївовало на Ковача.

Дюра ше сходзи з Катю, а любов гу ней го аж и одбива од жажди за войну. Пре Катю ше зражує з оцом. Вона Горваткиня, а Дюров оецц би сцел мац невесту Рускиню. Двойо млади свидоми того, але взаємна любов моцнейша од чувства припадносци гу свойому народу. Оецц так дудрал на сина: „*Тої хлайецц ме до іриху наведзе – дудрал сїари – од розума ме одженє зос своїм сїравованьом. Местїо же би іришол дому, вон заш іошол іростїо гу своєї Шокици. Жїєме медзи цудзим швейтом и гармо я іосцим и жангарох и нов-їтаруша – удаю, іоведза, дочекаю, забїю, іа вецц цо будзе... Най забїю, би-їтангу – вирвало ше му наїлас – и іїак з ньоїо нїгда человек не будзе!*” То тиж абсурд, Стефаников уплїв, а окреме у случаю дзе оецц жада свойому дзецку шмерц, бо то присутне при Стефаникови. Не знал оецц же на концу так и будзе. Катов оецц тиж не любел того хторого себе Ката вибрала за легиня. Анї Катов, анї Дюров оецц не були задовольни з пару свойого дзецка. Обидвоме сцели же би пара бул дахто з їх власного народу, а не було так. Любов младих була моцнейша од їх почитованя оцових жаданьох, але не тирвала длуго. Пошвидко умарте лежало у кукурици. Тото умарте бул Дюра. Миколови умар и други син. Чувствує Микола же то прето же вон надумал одселїц ше до цудзини. Свидоми є же би його унучата у його обисцу вироятно бешедовали на цудзей бешеди. Док роздумує о тим, на хвильку му на розум приходзи и така думка: „*Аж и добре же Дюра веццей не будзе йому, Миколови, бриги задавац.*” То абсурдна думка, ей абсурдносц ше звекшує и зоз тим же оецц пожадал синови шмерц, а кед син умар, у єдней хвильки то дожил як олегчанє. При Стефаникови, як уж спомнута, присутне жаданє шмерци себе, або своїм дзецком. Найекстремнейша його приповедка на тоту тему то *Новосц* у хторей оецц сам реалізовал того жаданє. Остал гдовец, та младше свойо дзивче о єден час забил, а старше, свидомше, вимодлєло од нього живот. Стефаниково подоби жадаю шмерц и у шмерци видза векше щесце як у таким живоце у хторим не маю цо єсц и єгзистенция им загрожена.

Шмерц Миколового сина не лєм шмерц сина, але шмерц цалого його труду, капиталу, шицкого цо створел. Вон ше преселел до цудзого краю же би себе и своєї фамелиї обезпечел лепши условия и створел векши капитал,

а тєраз шицко тото нє ма кому дац. Миколова жєна шє врацєла до свойого валалу „*жє би їолєм шїварїїї їроб шїу, мєдзи своїма, длужєї зачувал од забуца мєно Барна Микола цо охабєл свойо їнїздо и їошол до швєїїа їлєдац добри живїїї.*” Ковач сцєл указац жє така судьба вєлїх фамєлийох хтори шє прєсєля до цудзого краю. То нє муши буц буквєлнє умєранє члєнох фамєлїї, алє гашєнє члєнох народу з хторого пошли.

Стєфаников Дїдух пошол до цудзого швєта жє бї своїм сїном обєзпєчєл лєпши живот, а Ковач у тєї приповєдки дал єдну можлїву варїянту по одходу до цудзїнї. Єдна руска фамєлїя прєто вїмарла. Тот мотїв мож повязец з їшє єдним уплївом Стєфанїка на Ковача. То дружтвєно-аналїтїчна функцїя, народнї прєпород и стабїлїзованє нацїї. Тоту функцїю двомє писатєлє вїтворюю на їншаки способи. При Стєфанїкови ношїтєлє нацїонального прєпороду млади школовани сїновє. Вони свїдомї жє су припаднїкї українского народу, боря шє за Україну, а свїдомосц о тїм прєноша на своїх родїчих и другїх валалчанох. При Ковачовї то їншак. Старши, родїчи, бабї и дїдовє гєвтї хтори нацїонално освїдомєнї, а млади, їх дзєцї, помалї траца тоту свїдомосц. Ёого подоби нє гуторя: „Ми Руснацї”, алє вон дружтвєно-аналїтїчну функцїю їншак вїтворєл.

У тєї работї прєдставєнї даскєльо Ковачово приповєдки о зражєню „оцох и дзєцох”. Зражєнє шє у тїх приповєдках случує прєто жє дзєцї сєбє вїбравлї парї з другого народу. Ковач указал цо шє можєв случїц з такїма малжєнствама дзє шє дїрєктно трацї єдну вязу з родїчїма, бо дзєцї тїх младїх, а родїчово унукї, найчєстєїшє нє знаю бєшєдовєц по рускї. З указованьом будучносцї на такї способ прєбовал у своїм народзє прєбудзїц нацїоналну свїдомосц.

На нацїоналну свїдомосц и зражєнє оцох и дзєцох шє надовязує и опозїцїя прєдкї/потомкї и валал/варош.

У Стєфанїковєї приповєдки млади порїхтани попрєдац шицко цо родїчї створєлї и поїсц жїц до цудзїнї. При Ковачовї млади тїж одходза зоз свойого краю. Оцом и у Стєфанїковїх и у Ковачовїх приповєдках нєпохоплїва тота нєвязаносц за роднї край и жєм на хторєї вїрослї. З того вїходзї вїчнє Ковачово питанє: *Чи їїшїомкї достїїїнї своїх їрєдкox?* Тїж так, и опозїцїя валал/варош прїсутна при обїдвох писатєлєях. Старї нєпохоплюю як млади можу жїц у варошї. То окрємє обачлївє понєжє подоби у їх приповєдках звїчїяно старши людзє хтори жїю на валалє, та їм живот у варошї дзє шє млади одходза школовац або жїц, далєкї и страни.

Цо шє дотїка Стєфанїковїх и Ковачовїх подобох, то звїчїяно старши валалчанє, часто су покус чуднї, алє то прє обставїнї у якїх жїю и сїтуацїї до хторїх їх живот кладзє. Спєцїфїчна рєпрєзєнтатївносц подобох, бо тотї двомє писатєлє нє їндивїдуалїзую подоби. Иван Дїдух могол буц

гоч хтори чловек з валалу хтори зочени з таку животну ситуацію, а тиж так, то ше одноши на було хторого старика зоз Ковачових приповедкох.

Звичайно вони шицки християне, а християнство за ніх значи пойсц внездзелью, або на вельки швета, окреме на Крачун и Вельку ноц, до церкви, поприберац ше до служби, здравкац „Слава Исусу Христу” и вериц же так ма буц, бо то Божа воля.

Понеже при обидвох писательох подоби найчастейше старики, часто присутне и їх дожице самоти. То окреме видно кед ше повяже два приповедки, Стефаникову *Сама-самучка* и Ковачову *Боляци рани*. У обидвох приповедкох главни подоби старши жени, баби. Обидва жию сами. Стефаник не указуе як баба церпи, вон лем дал сличку баби непосредно пред шмерцу. У *Боляцих ранах* дата ширша сличка. Баба Ганя жие сама, церпи. Жаль ей же дзивка пошла жиц до варошу и свидома є же ей дзивку не интересуе як ей мац. То една з ридких Ковачових приповедкох у хторих подоби доволую шмерц за себе. Баба Ганя гвари: „*Боже, кельо же це раз будзем модліц же биши уж раз окончел зо мну? Кед уж не мам ніч на швецце, нач и мне їу їри-маш їельо?*” Вона вещей раз гутори Богови же сце умрец. Цали вечар и цалу ноц ше трапи у бригох, та у ніх и умера. Умера сама, як и баба у Стефаниковой приповедки, з тим же Стефаник до своєї приповедки уткал и празновире, хторе часте при валалских людзох. Бабу у його приповедки забили чорцики хтори вишли спод пеца. Интересантне же ше у обидвох приповедкох зявюю мухи, а вони символизую непреривне знемирийоване. З мухами повязане и празновире. Ковач тото вихасновал, та празновире представел з бабовим вереньом же велька муха праве ей дзивка Ката хтора лем пришла видзиц кеди ей мац умре.

Празновире при валалских людзох присутне у Стефаникових приповедкох, а присутне є и при Ковачови, окреме у кругу фолклористичних медзивойнових приповедкох. Понеже його медзивойново приповедки забавного характеру, празновире читачом представел на франтовлїви способ и вишмеял го. *Хованец* една з тих приповедкох. Бачи Янко пришол з Америки и мал вельо пенсжи. У валале ше бешедовало же му тот пенсж дава чорцик цо го кура вилягла. Аж себе людзе надумали же пре того чорцика їх крава не дава млеко, же им пре нього швиня здохла. Юла прето сцела того чорцика забиц, а Яни бул порихтани на таке. Пошла до нього и кед остала сама у хижи, пошла гу шкатулки за хтору думала же чорциков дом и отворела ю. Чорцик ше ей уцагнул до кошулі и нараблял, та ю аж и людзе почали ратовац. Кед го лапели, видзели же то обична миша. Так Ковач вишмеял празновире при людзох.

Наймоцнейши уплїв Стефаника на Ковача, представяне швета такого яки є. Стефаник так представя живот у своїх приповедкох, а Ковач на таки спо-

соб гутори народу же яки є, т. є. гутори народу правду и теди кед ю народ не жада чуц. Тиж так, то и спомнути простор валала и селяна як главней подоби, його вьяноск за жем з хторей и на хторей жис и чежке подношене одходу до цудзого краю, але кед жаданє його дзецох же би пробовали пре-найск лепши живот дагдзе индзей, вон им того жаданє сполнює, гоч себе сам символично похова. У Ковачових приповедкох хтори обрабляю тоту тему ше шмерц дословно случує, не оцох, але дзецох. З тим у вязи ище єден уплів Стефаника, а то дружтвено-аналитична функция, як народни препород и стабилизованє нації хторе Ковач у своїх ділох окончує так же указує судьбу руских фамелийох хтори ше одселели до цудзого краю, як и будучносци гевтих хтори себе за пару виберу припадніка з другого народу.

ЛИТЕРАТУРА

- Gerbran, A., Ševalije, Ž. (2013). *Rečnik simbola: mitovi, snovi, običaji, postupci, oblici, likovi, boje, brojevi*. Novi Sad: Stylos art – IK Kiša.
- Рамач, Ю., Чакан, М., Чакан, Е. (1973). *Чишанка за III класу гимназиї*. Нови Сад: Покраїнски завод за издаванє учебнікох.
- Stefanik, V. (2001). *Izabrane priče*. Novi Sad: Knjižarska zadruga „Ljubitelji knjige”.
- Тамаш, Ю. (1997). *Истїория рускей лиїтератури*. Београд: Завод за уцбенике и наставна средства.
- Тамаш, Ю. (2009). *Сванїелісїа Михайло Ковач: сїугия*. Нови Сад: Руске слово.
- Тамаш, Ј. (2002). *Ukrajinska književnost između Istoka i Zapada*. Novi Sad: NIU Ruske slovo-Prometej.
- <http://www.ukrcenter.com/Література/>

Ana Rimar

THE INFLUENCE OF VASILJ STEFANIK ON MIHAJLO KOVAČ'S LITERARY
WORKS

SUMMARY

In this work we analyze the influence of Vasilj Stefanik on Mihajlo Kovač. These two writers are closely connected to each other by the village area and the descriptions of hard life of the peasants. The strongest influence of Vasilj Stefanik on Mihajlo Kovač is most obvious in presenting the world as it is. Stefanik depicts the life as it is in his stories, and Kovač openly tells the truth to the people even though they won't hear about it. The peasant is the main character as is his connection to the land from which and on which he lives. Connected to this is the social and analytical function as the national revival and the stabilizing of the nation.

Key words: Vasilj Stefanik, Mihajlo Kovač, village area, land, social and analytical function.